

RIIGIKOGU

I. istungjärk.

Protokoll nr. 8.

1921. a.

Sisu: 1. Prantsuse ja Itaalia parlament. terwituste ettekandmine. — 2. E. Sd. T. P. Rk. r. arupärimise ettepanek. — 3. Päewakorra täiendamine. — 4. Omawalitsuse komisjoni täiendawad walimised. — 5. Seemnemüügi korralduse seadus III. lug. — 6. Seaduseelnõu riigi 1921. a. sissetul. ja wäljamin. eelarwe ja eelarwe summade tarwitamise kohta kunni 1921. a. eelarwe kinnitamiseni I. lug. — 7. E. Sd. T. P. Rk. r. arupärimine põllutöoministeeriumi korralduste kohta Saaremaal, Karksi mõisast planeeritud kruntide mitterwäljaandmise asjus. — 8. Inglise alamkoja terwituse ettekandmine.

Riigikogu koosolek 18. weebr. 1921. a. k. 5 p. I. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 71 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees O. Strandman.

Sekretääri kohal sekretäär A. Tupits.

Walitsuse lauas: riigiwanem K. Päts, wälisminister A. Piip, kaub.-tööst. ja teedeminister J. Kukk, põllutöominister B. Rostfeldt.

1. Terwituste ettekandmine Prants. ja Itaalia parlament. poolt.

Juhataja O. Strandman: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele koju kätte saadetud. Wäljaspool päewakorda palun sekretääri ette kanda terwitusteграмmid.

Sekretäär (loeb): „Eesti Riigikogu esimehele. Tallinn. Prantsuse saadikute koda terwitas ühemeelsete kiiduawaldustega Eesti Riigikogu südamlikku läkitust ja saadab oma elawat tänu ning soowib noorele wabariigile kõigeparemat käekäiku. Esimees Raoul Peret“. (Kestew kiiduawaldus).

„Eesti Riigikogu esimehele, Tallinnas. Itaalia parlament tänab südamest Teie terwituste eest ja soowib waba Eesti rahwale kõigeparemat õnne. Itaalia saadikute koja esimees de Nicola“. (Kestew kiiduawaldus).

2. E. Sd. T. P. Rk. r. arupärimise ettepanek.

Juhataja O. Strandman: Päewakorras on kolmandaks punktiks E. Sots.-dem. T. P. Riigikogu rühma arupärimine põllutöoministeeriumi korralduse kohta Saaremaal Karki mõisast planeeritud kruntide mitterwäljaandmise asjus. Kodukorra § 62 põhjal otsustab Riigikogu, kas arupärimist päewakorda wõtta, ehk komisjoni anda.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Ma teen ettepaneku päewakorda täiendada punktiga: komisjoni täiendawad walimised.

Juhataja O. Strandman: Ma palun sekretääri arupärimist ette kanda.

Sekretäär (loeb): „Riigikogule. 4. jaan. 1921. aastal oli Torgu walla nõukogus, Saaremaal, Karki mõisast planeeritud kruntidele kandidaatide määramine.

Põllutöoministeeriumi telegrammiga nr. 14865 oli riigimaade ülemale ette kirjutatud selle mõisa südamest, endise omaniku walikul, kuus planeerimise teel saadud maaüksust wälja andmata jätta.

Kuna tähendatud mõisast kõigest 11 üksust planeeritud, maasoowijaid sõdurid ja maatainimesi aga 21 perekonda üles antud, ei leidnud wallanõukogu wõimaliku olewat asuda maasaajate nimekirja kokkuseadmisele sarnasel juhtumisel, kui enam pool mõisat endisele omanikule tagasi antakse ja 75% maasoowijatest rahuldumata peawad jääma.

Et põllutöoministeeriumi korraldus täielises wastolus on maaseadusega ja maareformi teostamise määrustega ning õiglustatud maasaajate sõdurite seas põhjendatud meelepaha sünnitab, paneme Riigikogule ette walitsuse poole pöörata järgmise arupärimisega:

1) Kas on walitsusel teada põllutöoministeeriumi korraldus Karki mõisa südamest kuue planeerimise teel saadud maaüksuse wäljaandmata jätmise kohta, endise omaniku wäljalikul?

2) Mida kawatseb walitsus teha seadusliku korra jaluleseadmiseks?

Seda arupärimist palume rutuliseks tunnistada, kohe päewakorda üles wõtta ja walitsusele wastamiseks seitsmepäewane tähtaeg määrata.

Eesti Sots.-dem. T. P. Riigikogu rühma nimel A. Jõeäär, A. Palwadre, L. Johanson. Tallinnas, 17. webruaril 1921. a.“.

(Hääletamisel wõetakse arupärimine ühe hääle wastuseisemisel päewakorda).

3. Päewakorra Juhataja O. Strand-
täiendamine. man: Siis on weel ettepanek tehtud päewakorda täiendada punktiga: komisjoni täiendawad walimised. Kes on selle poolt, et päewakorda selle punktiga täiendada? Kes wastu? Sellega on komisjoni täiendawad walimised päewakorda wõetud.

Sõnasooijaid juhatusel poolt kokku seatud päewakorra punktide järjekorra kohta ei ole. Kas tehakse ettepanekuid, kuhu paigutada komisjoni täiendawad walimised?

Rkl. J. Seljamaa (töer.). Ma teen ettepaneku komisjoni täiendawad walimisi esimeseks päewakorra punktiks wõtta.

(Hääletamisel wõetakse see ettepanek wastu.)

Juhataja O. Strandman: Peale selle on mul Riigikogule teatada, et oli weel Riigikogu Kommunistlise rühma poolt arupärimine sisse antud, kuid enne koosoleku algust tuli juhatusel kiri, kus nad teatawad, et nad selle arupärimise päewakorrast ära wõtawad. Riigikogu läheb 1 päewakorra punkti juure.

4. Omawalits. kom. Rkl. J. Seljamaa täiendawad walimis. (töer.): Panen ette omawalitsuse komisjonist lahkunud Riigikogu liikne Lui Olesk'i asemele walida Riigikogu liige A. Schulbach.

Juhataja O. Strandman: Kes on selle ettepaneku poolt, et omawalitsuse komisjoni liikmeks r. e. L. Olesk'i asemele r. e. A. Schulbach walida? Kes wastu? Ei keegi. Sellega on r. e. A. Schulbach omawalitsuse komisjoni liikmeks walitud.

5. Seemnemiügi Komisjoni aruandja korralduse seadus III. lugem. joni esimees? Sõna on komisjoni esimehel r. e. A. Kerem'il.

Maasead. kom. esimees rkl. A. Kerem: (Loeb.) Seemnemiügi korralduse seaduseelnõu.

Juhataja O. Strandman: Kas soowib keegi seaduse nimetuse kohta sõna? (r. e. hulgast tehakse ettepanek nimetuseks wõtta: „Seemnemiügi korralduse seadus“).

Ma panen selle nimetuse — „Seemnemiügi korralduse seadus“ — hääletamisele. Kes on selle seaduse nimetuse wastuwõt-

mise poolt? Kes wastu? Seega on nimetus ühelhäälel wastu wõetud.

Komisjoni esimees: § 1. Seemnekauba sisseweo ja müügi järele walwab põllutöoministerium. Seda walwet teostab põllutöoministerium seemnekontrolljaama läbi.

(Sõnasooijaid ei ole. § 1 wõetakse ühelhäälel wastu.)

(Kom. aruandja rkl. A. Jürman asub kohale.)

Kom. aruandja A. Jürman: § 2. Asutused ja isikud, kes põllu-, heina-, aia- ja metsataimede seemnetega kauplewad, on kohustatud mitte hiljem, kui seemned ostjale üle antakse, temale nõudmise peale wälja andma tunnistuse, mis sisaldab müüdü seemnete üle § 3—5 tähendatud teated, kui ostjale müüdü ühte seltsi seemnete hulk suurem on sellest määrast, mis põllutöoministerium kindlaks teeb iga liigi ja sordi kohta eraldi.

Märkus. Tunnistused seemne wääratuse kohta on tempelmaksust wabad.

(Sõnasooijaid ei ole. § 2 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 3. Tunnistuses, mis seemnemüüja on kohustatud ostjale wälja andma, peawad olema järgmised teated: seemnemüüja äri ehk isiku nimi, seemne sort, päritolemine, puhtus, idanemine, (% ja energia) ja millal idanemine kindlaks määratud.

Märkus. Juhtumisel, kui mõnda selle § järele nõutawat teadet seemne kohta seemnekontrolljaamal wõimata on anda ja seemnemüüjal ka need teated puuduwad, on müüja kohustatud seda ostjale wäljantawas tunnistuses ära tähendama.

(Sõnasooijaid ei ole. § 3 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 4. Kui ühele isikule müüdü seemnete hulk vähem on põllutöoministeriumi poolt kindlakstehtud määrast, on müüja kohustatud ostjale ette näitama tunnistuse, mis ta ise seemneostmisel § 2 järele saanud ehk mille on temale wälja annud riigi seemnekontrolljaam.

(Sõnasooijaid ei ole. § 4 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 5. Teated iga müügilolewa seemneliigi, idanemise ja puhtuse kohta on asutused ja isikud, kes seemnetega kauplewad, kohustatud wälja panema seemnete juure nähtawale kohale

(koti, kasti wõi nõu külge, millest seemneid müüakse.)

(Sõnasooijaid ei ole. § 5 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 6. Põllutöoministerium määrab kindlaks põllu-, heina-, aia- ja metsataimede külwiseemnete idanemise ja puhtuse protsendi alamäära ja umbrohu sisaldamise ning teiste seemneomaduste kohta need nõuded, millele müüdaw seeme peab wastama. Seemneid, mis nende nõuetele ei wasta, on keelatud külwitstarbeks müüa.

(Sõnasooijaid ei ole. § 6 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 7. Seemnete puhtus ja idanemine wõiwad lahku minna tunnistuses garanteeritud ehk seemnete hoiukohas väljapandud teadetest ainult sellel määral, mis põllutöoministeriumi poolt awaldatakse.

(Sõnasooijaid ei ole. § 7 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 8. Kui müüja ostjale tema nõudmise peale § 2 nõutud tunnistust seemnete kohta ei anna, ehk wäljantud tunnistuses waleteateid annab ehk waleteateid seemnete juure üles paneb (§ 5) karistatakse, kui mõni teine seadus waljemat karistust ei määra, kunni 25.000 margalise rahatrahwiga, kus juures kohus süüdlaselt seemnemüügi õiguse ära wõib wõtta, kuid mitte kauemaks kui 3 aastaks.

(Sõnasooijaid ei ole. § 8 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 9. Seemnete sisseweo eest, mis põllutöoministerium on tunnistanud kahjulikkudeks taimekaswatu- sele ja sel põhjal sisseweoks keelanud, kui ka seemnete müügi eest, mis sisaldawad umbrohu seemneid suuremal määral, kui põllutöoministeriumi poolt tehtud normides ettenähtud, karistatakse süüdlast esimesel korral kunni 50.000 margalise rahatrahwiga, järgmisel korral samasuguse rahatrahwiga ehk wangistusega kunni ühe aastani. Wiimasel korral kaotab süüdlane ühtlasi seemnemüügi õiguse üheks aastaks arwates sellest päewast, millal kohtuotsus seaduslikku jõusse astus. Käesolewa §-i nõuetele mittewastawad seemned konfiskeeritakse. Kui aga osa nendest seemnetest wõi kõik ära müüdüd, siis suurendatakse selles §-is äratähendatud rahatrahwi nende seemnete müügihinna wõrra.

(Sõnasooijaid ei ole. § 9 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 10. Seemneostjal on õigus nõuda müüja käest kahjutasu, kui müüja poolt garanteeritud teated seemne wäärtuse kohta seemnekontrolljaamas saadud andmetele ei wasta, ehk idanemise ja puhtuse protsentide wahe suurem on, kui põllutöoministeriumi poolt wäljaantud määrustes lubatud.

(Sõnasooijaid ei ole. § 10 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 11. §§ 8 ja 9 ettenähtud süüteod alluwad rahukohtunikudele.

(Sõnasooijaid ei ole. § 11 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 12. Riigi seemnekontrolljaam on kohustatud seemnemüügi ja selle seaduse täitmise järele walwama ja igast juhtumisest, kus seaduserikkumine ilmsiks tulnud, mille eest seaduses karistus on määratud, sellest prokuröörile teadustama. Walwuse teostamise ja seemneproowi wõtmise otstarbel on seemnekontrolljaama ametnikkudel ehk wolinikkudel waba sissekäik ruumidesse, kus seemneid müüakse ehk hoitakse.

(Sõnasooijaid ei ole. § 12 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 13. See seadus ei ole maksew seemnewilja kohta, mis seemnekaswataja oma majapidamise saadustest müüb, kui ta awalikku seemnemüügi kohta ei pea.

(Sõnasooijaid ei ole. § 13 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Kom. aruandja: § 14. Selle seaduse tegelik maksmapanemine, ühes õigusega korraldawaid määrusi anda, jääb põllutöoministeriumi hooleks.

(Sõnasooijaid ei ole. § 14 wõetakse ühelhäälel wastu.)

Juhataja O. Strandman: Kodukorra § 39 põhjal tuleb käesolew seadus kolmanda lugemise lõpul terwena hääletamisele. Palun neid, kes selle eelnõu terwena wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes on tema wastu? Ei keegi. Seega on see seaduseelnõu terwena 3. lugemisel wastu wõetud.

6. Seaduseelnõu riigi 1921 a. sisetulekute ja wäljaminek. eelarwe summade tarwitamise kohta kunni 1921 a. eelarwe kinnitamiseni.

Rahaasj. kom. ar. rkl. A. Oinas: Päewakorral olew seaduseelnõu on kõigile Riigikogu liigetele kätte saadetud ja arwatawasti on kõik sellega tuttawad ning sellepärast panen ma ette seda seaduseelnõu I lugemisele wõtta.

Juhataja O. Strandman: Selle ettepaneku kohta on õigus sõna wõtta kahel rkl. poolt ja kahel vastu. Sõnasoowijaid ei ole. On tehtud ettepanek selle seaduseelnõu I lugemisele üle minna. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Vastu ei ole keegi. Sellega on otsustatud selle seaduseelnõu I lugemisele üle minna.

Kom. aruandja: Pean tarwilikuks selle seaduse seletuseks lühidalt järgmist öelda:

Meie põhiseaduse § 85 nõuab järgmist: „Iga aasta jaoks seatakse riigi sissetulekute ja väljaminekute kohta üleüldine eelarwe kokku. Seadusandlisel teel võib selle maksust jaoliselt pikendada kunni uue eelarwe wastuwõtmiseni.“. Sama laadi määrus oli ka meie ajutises põhiseaduses olemas. Kuid kuigi ajutine põhiseadus nõudis eelarwe ettepanemist Asutawale Kogule kinnitamiseks, ei ole Asutaw. Kogul ometi mitte korda läinud riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarwet arutuse alla wõtta. Pean tarwilikuks lühidalt meele tuletada läinud aasta eelarwe lugu. Läinud aasta algul pani rahaasjanduse komisjon Asutawale Kogule ette, et wiimane walitsusele ülesandeks teeks Asutawale Kogule eelarwe 1. aprilliks 1920 a. esitamise. See juhtnõör sai vastu wõetud, walitsus oli nõus eelarwe 1-ks aprilliks esitamisega. See ei läinud aga temal kahjuks mitte korda. Kui juuni kuul eelarwe wiimaks A. K. ette jõudis, selgus rahaasjanduse komisjonis tema lähemal läbiwaatamisel, et sel kujul sisseantud materiaali läbiwaatamise alla ei saa wõtta, sest see ei kujundanud enesest mitte riigi eelarwet, seal oli terve rida krediidi nõudmisi, kuid puudus sõjaministeeriumi eelarwe, puudus ka ülewaade riigi tuludest, mispärast seda materiaali mitte riigi eelarweks ei wõinud nimetada. Asutaw Kogu otsustas eelarwe materiaali rahaasjanduse komisjoni ettepanekul walitsusele tagasi saata ja tegi walitsusele ülesandeks, et walitsus sügiseks korraliku eelarwe Asutawale Kogule ette paneks. Tähtpäewaks määrati 1. september.

Ka seda tähtaega ei täidetud walitsuse poolt mitte. Septembri lõpul anti küll eelarwe Asutawale Kogule sisse, kuid jälle nii puudulikul kujul, et Asutaw Kogu sunnitud oli rahaasjanduse komisjoni ettepanekul eelarwet uuesti Wabariigi Walitsusele tagasi andma, et talle korrapäralisem kuju antaks, et Asutaw Kogu teda

arutuse alla wõiks wõtta. Walitsuse poolt said parandused tehtud, ja kui ma ei eksi, siis anti eelarwe oktoobri kuul Asutawale Kogule, kus rahaasjanduse komisjon teda arutama hakkas. Parajasti algasid aga walimiste eeltööd, millepärast komisjoni töö ei edenendud nii kiirelt, kui seda soowida oleks olnud. Alles siis, kui walimised möödaksid, suutis rahaasjanduse komisjon riigi eelarwe osaliselt Asutawale Kogule ette panna. Siin ei leidnud aga parempoolne enamuse mitte enam wõimaliku olewat eelarwet arutuse alla wõtta, olgugi et teatawa hea tahtmise juures oleks wõinud seda teha. Nii jäi riik läinud aastal ilma seadusandlise koja poolt kinnitatud eelarweta.

Et tänawu ka samalaadi kurb lugu ei juhtuks, arutas rahaasjanduse komisjon küsimust, missuguseid teid leida selleks, et Wabariigi Walitsus tänawu aasta eelarwe aegsasti ette paneks ja nimelt ajaks, et Riigikogu wõiks teda enne suwepuhkusele minemist kinnitada. Ei ole ju mõtet eelarwet tagant järele kinnitada, kus tema enam aruanne, kui eelarwe on. Lõppude lõpuks jõudis rahaasjanduse komisjon otsusele, et tarwis on seadusandlisel teel kindel tähtaeg määrata, mis ajaks peab Wabariigi Walitsus Riigikogule eelarwe ette panema. Tähtaja asjus olid komisjonis lahkumineku: nagu eelnõust näha, on tähtpäewaks määratud 1. mai, missugune ettepanek komisjonis enamuse sai; teine ettepanek, tähtajaks määrata 1. aprill, jäi vähemusse. Mina isikliselt olin selle wiimase tähtaja poolt. Et nüüd walitsus täidaks seda seaduse nõuet, selleks arwas komisjon tarwilikuks teatud sanktsiooni anda seadusele ehk ära näidata, missugused tagajärjed saawad eelarwe mitte-ettepanemise järele käima, mis ähwardab walitsust siis, kui ta eelarwet tähtajaks Riigikogule ette ei pane. Tänawu a. „Riigi Teatajas“ nr. 2 wäljakuulutatud Wabariigi Walitsuse poolt § 12-a põhjal 23. detsembril wastuwõetud seaduses lubatakse Walitsuse asutustele tarwitada iga kuu kohta proportsionaalselt langew osa rahaministeeriumi eelarwe komisjoni poolt wastuwõetud põhi- ja lisaelarwe summast. Nii võib Wabariigi Walitsus omale kuludeks ise praegu raha soetada. Käesolewa seaduseelnõu paragrahw 2 ütleb, et 30. aprillil (s. o. eelmisel päewal enne eelarwe esitamiseks määratud hilisemat tähtaega) kaotab oma maksu Wabariigi Walitsuse poolt ajutise walitsemise korra § 12-a punkti all 23. dets. 1920 a. wastuwõetud seadus 1921 a. eelarwe sum-

made tarvitamise kohta. See tähendab, kui Wabariigi Walitsus 1. maiks eelarwet ette ei pane, siis ei saa tema ka ise omale enam raha muretseda. Tagajärg on see, et walitsusasutused mõne aja pärast seisma peawad jääma rahapuudusel. Sellega on Wabariigi Walitsus sunnitud eelarwet ette panema määratud tähtajaks.

§ 3 juures ei hakka ma pikemalt peatama; tema mõte seisab selles, et anda Wabariigi Walitsusele eelkrediitide summased sel ajal, kui eelarwe on Riigikogus läbiwaatamisel. 30. aprillil lõpeb walitsusel võimalus omale eelkrediitide summased muretseda praegumaks 23. dets. seaduse põhjal, kuid ajal, kus eelarwe Riigikogus arutamisel on, ei wõi walitsuse tegewust seisma panna, ei wõi ametnikka ja riigiteenijaid ilma palgata jätta. § 4 kaotab ära võimaluse Wabariigi Walitsusel erakorralisteks kuludeks ise oma äranägemise järele summased määrata. See võimalus, mida Wabariigi Walitsus § 12-a põhjal 23. dets. seaduse järele senni tarwitada wõis, oma erakorralisteks kuludeks summased määrata, ei ole sugugi mitte kokkukõlas põhiseadusega. On ju loomulik, et sel ajal, kui Riigikogu koos istub, kui Wabariigi Walitsusel tarwis on erakorralisi krediite, et tema siis wastawate ettepanekutega Riigikogu poole pööraks. Sel ajal, kui Riigikogu koos istub, ei ole mingisugust tarwidust selleks, et Wabariigi Walitsus wõiks wabalt ilma Riigikogult luba küsimata, enesele erakorralisi krediite awada. Kui Riigikogu aga koos ei istu, siis on meil ju see nii kuulus § 12-a olemas, mille järele walitsus wõib omale krediite määrata, olgugi et ka see tee põhiseadusega kokkukõlas ei ole.

Eelarwe peale tuleb üleüldse suuremat rõhku panna, kui Asutaw Kogu tema peale pani. Eelarwe on teatawal määral riigi tegeliku poliitika põhiseadus. Ministrit, keda meie siin kohal (kõnetoolil) kõige enam soowiksime näha saada, nimelt rahaministrit, oleme siin kohal väga harwa näinud. Ometi on praegu riigi majanduslised küsimused kõigetähtsamad. Eelarwe peale tuleb väga tõsiselt waadata. Asutawa Kogu kurb eelarwe-nõutamise lugu tingib selle ära, et komisjon tarwlikuks pidas seadusega esineda, mille järele walitsusele oleks ette pandud teatawa ähwardusega tähtajaline nõudmine riigi eelarwe esitamise kohta.

Rkl. M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Minu partei seltsimees A. Oinas näitas praegu eelarwe-seaduse

wajadust. Mina tahtsin sedasama asja natuke teisest küljest walgustada. Ma tahaksin austatud rahwaesitajate tähelepanemist selle peale juhtida, et meil sellepärast, et eelarwet senni Asutawas Kogus ja Riigikogus ette ei pandud, mitte võimalust ei olnud walitsuse tegewust arwustada, üksikute asjade peale selles tegewuses tähelepanu juhtida. Mõni aeg tagasi, kui meie riik alles sõjategewuse keerus seisis, esimeste raskustega tegemist tegi, wõis sellega leppida. Aga aasta aega oleme meie juba enam-wähem harilistes tingimistes elanud, wõi vähemalt sinna lähemale jõudnud ja sellepärast oleks rahwaesitajal väga tähtis olnud selle üle selgusele jõuda ja mõtteid wahetada, arwamisi kuulda rahwaesitajate ja ka walitsuse esitajate poolt, missugust teed meie sammume.

Kui meie minewal suwel A. K. istumistele waheaja tegime, siis kawatsesime ette, et eelarwe pidi 1. sept. Asutawale Kogule ette pandud saama. Kui A. K. sept. algusel kokku tuli, oli meil arwamine, et eelarwe arutamisel võimaluse saame A. K. ka walitsuse tegewust arwustada. Aga seda ei tulnud. Asutaw Kogu jäi küll kokku ja ootas eelarwet, kuid asjata. Oktoobri algusel oli walitsuse uuendus. Kui mina õieti mäletan, andis uus walitsus sel puhul teada, et tema suurt rõhku tahab panna eelarwe kokkuseadmise peale. Aga see walitsuse ajajärk läks mööda, ilma et meie eelarwet oleks kätte saanud ja teda arutusele oleks wõinud wõtta. Nüüd ootame meie, igatahes minu partei-sõbrad, meie rühm, seda, et uus walitsus ametisse astudes seda silmas pidades, et pikemat aega mitte võimalik ei olnud walitsuse sihtidega tutwuneda, seda nüüd võimalikuks teeb. Et nüüd, kus, nagu selle uue walitsuse moodustamisel kõneldi, arwama pidi, et pikemaks ajaks elujõulisem walitsus riigi etteotsa astub, see walitsus selgeks teeb, vähemalt selgeks teha püüab, missugust teed ta mõtleb käia. Aga sellest sarnast ei sündinud. Meie lugesime küll ajakirjandusest, et eriti rõhku tahetakse panna kaudsete maksude peale ja et riigi sissetulekud esiotsa peaaesjalikult nende maksude teel sisse wõtta tulewad. Teiselt poolt tähendati ajalehes, et kaudseid maksusid tuleb tuntawalt tõsta. Meie ei ole walitsuse poolt ei ühe ega teise joone kinditamist kuulnud.

Meie uue walitsuse moodustamise eel kõneldi ka meie maaseaduse uuendamisest ühes kui teises mõttes. Sept. kuul, kui ma õieti mäletan, awaldas meie praegune riigivanem hra K. Päts Saksa ajakirjandu-

ses meie maareformi kohta mõtteid, mis väga tähtsad ja iseäralikud olid. Meie sooviksime teada, kas uus walitsus nende põhimõtete järele meie maareformi teostama tahab hakata, wõi on ta neist loobunud. Kui eelarwe oleks arutamise alla tulnud, siis oleks wõimalus olnud neid küsimusi arutuse alla wõtta. Seda wõimalust sennini ei olnud. Täna, kus eelarwe seaduseelnõu arutamisele tulnud, on wõimalik neid asju puudutada, olgugi et üksikasju siin käsitada ei saa.

Ma tahan ainult nende mõnede asjaolude peale näidata, kui halb, kui kaugeleulatawate tagajärgedega see on, kui Riigikogu pole mitte wõimalust olnud walitsuse poliitikat ja sihti arwustada. Mul tuleb meele üks Majandusnõukogu koosolek. See ei ole mitte täielik parlamendi komisjon; mis sellest Majandusnõukogust saab, ei ole weel teada. Sel koosolekul tähendas riigivanem hra K. Päts, et walitsusel väga tähtis oleks niisuguse nõukogu mõtteid walitsuse kawatsuste kohta kuulda, et walitsus omi kawatsusi nende järele seadida wõiks. Ma leidsin, et see üsna õige on, aga ma pean juure tähendama, et meie Wabariigi Walitsusel weel tähtsam peaks olema, mis Riigikogu nende asjade kohta mõtleb. Kahjuks pean ütleva, et meie walitsus seda wõimalust Riigikogule mitte ei ole annud. Selle juures peab iga päew ikka tähele panema, et meie olemine ja elamine, selle peale waatamata, et ajalehtede sõnumite järele elu juba normaalseks on saanud ja et elukallidus langemas jne., sugugi nii normaalne ei ole. Elanikud ei tunne seda mitte iseäranis, et elukallidus oleks alanenud; just selle wastu peawad elanikud tähele panema, et walitsuse kawatsused just selle wastu sihitud on ses mõttes, et walitsus maksusi ja taksisi tõstab ja edasi mõtleb tõsta. Meie elame, nõnda ütelda, nende kaswamise keeru sees.

Meile öeldakse, et Eesti mark on peaaegu null. Ometi elame meie selle Eesti margaga. Kui aga walitsus ise oma kawatsustega ja määrustega seda marka alandab, siis, iseenesest mõista, läheb ta teiste silmas seda odawamaks. Mul tuleb siin meele, kudas raudteetariifi tõstmist põhjendati nimelt sellega, et enne sõjaaega olewat weohind wiljapuudast nii ja nii palju olnud. Praegune weohind ei olla kaugeltki weel 10-nes osa wiljapuuda hinnast, mispärast seda pidi tõstetama. Sel kombel wiljapuuda hinda enne ja nüüd raudtee weohinna aluseks wõttes, ei pidanud see wõrdleja seda mitte silmas, et sel-

leagne ja praegune wiljahind kaugeltki ühesugusel wiisil kujunenud ei ole ja et tolleaegist ja praegust hinda ka sel wiisil tariifi aluseks wõtta ei wõi. On tarwis meeles pidada, et enne sõda wiljahinna kõrguse äramääramine teistest asjaoludest ära rippus kui praegu. Enne sõda woolas meile palju wilja suurelt Wenemaalt sisse ja see wili oli Tallinna turul odawam, kui Eesti wili. Mitte Eesti põllumees ei saanud wiljahinda ära määrata, waid kaugem turg määras selle. Et meil wiljahind praegu nii kõrge on, oleneb sellest, et meil nüüd wilja wäljast sisse ei tule. Tuletame meele, et minewal sügisel minu rühma liikmed, wäikepõllumehed, seadsid wiljahinna kokku, kui palju puhastatud wilja puud aita wiies maksuma tuleb ja nemad tulid otsusele, wõi jõudsid sellele seisukohale, et rukkipuuda hind mitte üle 106 marga maksuma ei lähe. Ma ei ole mitte põllumees ja ei wõi mitte ütelda, et see õige on, aga ma arwan, et minu partei seltsimehed oma arwe väga suure ettewaatusega tegid ja minul on hoopis rohkem põhjust oletada, et nende hind õige oli, kui et see mitte õige ei olnud.

Meie raudteetariifi tõstmise kaitsja pidas silmas praegust wilja turuhinda, kuid see oleneb hoopis teistsugustest teguritest ära, peaaesjalikult nendest, et meie turul nüüd hoopis vähem wilja on, kui tarwidus nõuab. Üsna loomulik, et need, kellel seda kaupa on, monopoli, s. o. ainumüüja hinda nõuda wõiwad. Wõistlus puudub, mis hinna alla suruks... Sellepärast ei kõlba aga wiljapuuda hind raudteetariifi tõstmise põhjenduseks. Nõndasama tõusewad ka postitaksid iga päewaga. Meie ei kuule mitte, missuguseid tagajärgi postitakside tõstmine annud on. Arwatawasti kuu aega tagasi lugesime meie ajalehtist, et Tallinna postkontor on üle 42.000.000 kasu toonud, aga kui taksisi tõsteti, siis näidati, et postitalitus riigile ainult kahju teeb, nüüd aga näidati ära, et nii ja nii palju kasu saadud. Ma wõin oletada, et postitakside tõstmine mitte nõnda wajaduslik ei olnud. Ma juba kirjutasin ükskord ajalehes, et postipeawalitsus peaks näitama arwude waral, missugust mõju on postitakside tõstmine awaldanud posti tegewuse peale. Ma pean ütleva, et ma iga postitaksi tõstmisega kirju vähem olen saanud. Isegi Asutawa Kogu liikmena ja praegu, kus mul awaliku eluga rohkem tegemist on kui waremalt, saan ma kirju vähem kui enne. (A. Schulbach kohalt: Teie saite walimisel ka vähem häali. Wähehüüe: Häälled lähewad Piiskar'ile!)

Austatud hra A. Schulbach, hääli ei saadeta postiga! Ja kirju ei saadeta postiga mitte vähem sellepärast, et ma sotsiaaldemokraat olen, waid sellepärast, et postitaksi tõsteti. Hiljuti oli mul waja 10—11 sõna Berliini telegrafeerida ja selle eest pidin 297 marka maksma ja, kulla koosolijad, kui mul teine kord jälle telegrafeerida on, siis kaalun ja kaalun ja — jätan enamasti — telegrafeerimata, sellepärast, et taks kallis on. Sellepärast on, austatud Riigikogu liikmed, wäga tähtis, et taksid odawamad oleksid. Ma mõtlen 2, 3 ja 4 korda järele ja ei telegrafeeri. Kui aga oleks taks odawam olnud, siis oleks minagi, wist ka hra Schulbach palju saadaminu kirjutanud ja telegrafeerinud. Austatud Riigikogu liikmed, wäga tähtis on nende asjade üle selgusele jõuda, mis-sugused tagajärjed takside tõstmisel oleks. Ei wõi sellega leppida, et meil postipeawalitsus — olgugi nii tark ja walgustatud pealuu on, ikka kõik ise kõigeparemini teab, mis ta teeb. Ma tahaks walgustatud arwusid näha, ma tahaks näha, kui palju postitakside tõstmise läbi kirjade arw tõusnud ehk langenud on. See on asi, mis wäga tähtis on riiklise arenemise mõttes.

Ma tahan siin uuesti kaudsete maksude peale tagasi tulla, ja kui see põhimõte praegusel walitsusel tõepoolest mõõduandew peaks olema, siis oleks see wäga kahjulik siht ja selle sihi wastu peaksime meie wõitlema. Nii kaua, kui meie asjast kindlasti ei tea, on meil selle wastu raske wõidelda. Tuule wõi weskitiwade wastu on raske wõidelda. Walitsus peaks siin oma selge kawaga wälja tulema. Oleks meie sellest teadnud, mis teha tahetakse, siis oleks meie ka oma mõtetega ja waadetega wälja astunud. Riiklises elus on see igatahes wäga tähtis asi. Endise walitsuse häälekandja „Waba Maa“ on püüdnud küll ka neid teid näidata ja kaudsete maksude asjus walgustust ning selgitust anda, aga minu arwates oli see ikka wäga puudulik. Riigikogus oleks tarwis neid asju põhjalikumalt läbi arutada.

Kui meie nüüd selle seaduse wastu wõtame, mille põhjal walitsus on kohustatud 1. maiks eelarwet sisse andma, siis on see minu arwates weel liiga pikk aeg. Walitsus peaks Riigikogule ja rahwale wastu tulema, lojaalselt wastu tulema ja peaks oma deklaratsiooniga esinema ja oma juhtmõtteid näitama, mis ta tahab ja kuhu poole ta sihhib, kuhu poole ta püüab. See peaks wõimalik olema. Nüüd selle eelarwe seaduse otstarbekohasust rõhutades peab weel nii palju ütleva, et kui walitsus

seda mitte ise ei tee ja, nagu senni, ka edaspidi püüab kõrwale hoida, siis on niisugune seadus paratamata tarwis. Siis vähemalt teame iga aasta, et sel ja sel ajal on eelarwe oodata ja et siis ja siis walitsuse tegewust arwustada wõime, et oma mõtteid ja sihtjoone awaldada ja neid walitsuse omadega wõrrelda. Ma toon näituseks wäljawõtte tollide tõstmisest. Ta on wõetud tarwitajate ühisuste keskühisuse kauba teadetest. See näitab, et tollisid wiimasel ajal on märksa tõstetud: riisi pealt on endise 4 marga asemel nüüd 120 marka puuda peale määratud (neli on hoopis vähem kui 120), jahu pealt on toll 1 marga 20 penni pealt 36 marga peale tõstetud jne. Nii on enamasti kõigi ainetega lugu. Näituseks on siin üks asi, nimelt sigurid ja muud kohwi aseained; nende endine toll oli 120 marka puuda pealt, nüüd on see tõstetud 3.600 marga peale; toores kohwi on 160 marga pealt 800 peale tõstetud. Ma arwan hra Anderkopp ütleb siin, et siin wõib ju maksu tõsta, sest need on puha toredusained. Mina olen teises arwamises. Mina arwan, et kohw ja sigur on aseained ja on, nagu wanast ajast teame, meil üleüldiselt tarwitatawad. Kui nende peale maksu kõrgendatakse, siis on see igatahes niisugune maksukõrgendamine, mis rahwa majapidamist rõhub ja selle peale ei wõi mitte ükskõikselt waadata, waid sellele peab wastu astuma ja parlament peab püüdma walitsusele teisi teid näidata, kuidas riik mitte ilma sissetulekuta ei jää ka siis, kui ta kohwi ja sigurite ja muude tarbeainete peale mitte nii kõrgeid kaudseid makse ei pane.

Nõnda kui eelkõneleja, meie partei selt-simees, tähendas, näeme meie rahaministrit siin õige harwa. See ei tarwitaks talle mingisuguseks etteheitiks olla. Ma pean ütleva, et minagi teda siin õige wähe olen näinud ja ainult üks kord on mul meeles, kus ta siin üles astus. See ülesastumine oli nii ütelda, tüse. See oli sel korral, kui meil see piiritustsheki küsimus arutusel oli. Ma hääletasin selle piiritusseaduse poolt, mis meile rahaminister ette pani. Ma sain sellest seadusest nõnda aru, hra rahaministri seletuse järele, et seda paratamata waja on salawiinapõletamise häwitamiseks; ma sain sellest nõnda aru, et kui riik ise piiritust teeb, siis ta teeb seda paremate masinatega, paljuparemate aparaatidega, pruulib teda kartulitest ja et see on siis igatahes odawam ja ei raiska mitte nõnda palju kõigeparemat leiawilja, waid kartulid, ja et seda wõiks mõni tuhat wõi miljon puuda ohwerdada, kui

seda paratamata waja on. Kui meie salawiinapõletamise wastu wõidelda ei katsu ega selle kaotamiseks mingisuguseid abinõusid ei ole, siis läheb meil hirmus palju toiduwilja kaduma ja woorusline lange mine ei ole mitte vähem tähtis. Selles mõttes hääletasin ka mina selle seaduse poolt. Aga pärast, kui ma koju läksin, kui rahaminister koju läks ja meie kõik koju läksime, siis pärast nägime midagi muud, nimelt et rahaminister piirituse hinda järkjärgult tõstis. Ma sain ühel koosolekul endise rahaministri hra Wares'e suust teada, et piiritus maksab riigile ise 14 marka liiter. Pärast lugesin ajalehtedest, et ta riigile tõsiselt veel vähem maksab. Oletame, et ta riigile maksab 14 marka, niisuguse odawa ainega oleks väga kerge wõidelda salawiinapõletamise wastu. Kui teda näituseks 20 wõi ka 50 marga eest müüdnud oleks, ei oleks kellegil meele tulnud seda karjajaaku kodu põletama hakata. Aga meie rahaminister ei jäänud mitte selle juure, waid ta tõstis hinda arwatawasti nõnda kõrgeks, et kodu veel väga hästi põletada maksab, nii et mina pärast wälja lugesin, et selle seaduse otstarbe ei olnud nii väga salawiinapõletamise wastu wõitlemine, kui piirituse wabamüügi läbi riigikassa rahaga täitmine. Ma ei ole seda ise küll ostnud, aga olen kuulnud, et piirituse liiter walitsusele 14 marka maksab, aga tema selle eest müües 250 wõtab. Oletan sellest, et piirituse wabamüük ei ole muud, kui riigikassa täitmise püüdmine. Meie tarwitame rahwa alkoholi-tarwidust, alkoholismust selleks, et riigikassat täita. Ja kui Wene riigi eelarwe kohta öeldi, see on riigi majapidamise arwe kohta, et see joobnud riigi majapidamine on, nõnda võib nüüd ka meile öelda. Mullu kawatseti 250 miljoni marka piiritus-müügist sisse wõtta, võib olla natukene vähem ehk rohkem. See suur summa wõetakse sedawiisi sisse, et wiina palju kõrgema hinnaga müüakse, kui ta walitsusel ise maksab.

Siin tuleb nüüd keegi kaudsete maksude kaitsja ja ütleb, keegi ei sunni sind wiina ostma, ega walitsus peale ei käi. Ometi rehendas aga walitsus sellega, et ostetakse. Walitsus teab väga hästi, et wiin ja ka tubak on rahwale tarwilikuks aineks saanud, et inimesed seda ka üsna kalli hinna eest ostawad. Walitsusel on võimalik sel teel riigikassasse rohkesti raha saada. Kui öeldakse, et likööride, weinide ja wahuweinide peale ka kõrge maks on pandud, siis võib ütelda, et nende peale veel kõrgem maks võib panna, sest see on tõsine toredus wõi uhkuse asi. Aga

mitte wahuwiinamaks ei too 250 miljoni kassasse, waid karjajaak... Wiinamaks mõjub kõige rängemalt kõigewaesemate, kõigekehwemate inimeste peale, sest waesemad inimesed ei joo mitte shampanjeri, waid nad joowad kõigeodawamat karjajaaku ja just see toob kõige enam sisse. 250 miljonist riigi sissetulekust tuleb suurem osa karjajaagu peale. Kui riigi eelarwe arutamise juures see asi arutamisele tuleb, siis wotan mina teistsuguse seisukoha ja näitan, et waba wiinamüük riigile teisipidi väga kahjulik võib olla, sellepärast, et see rahwa kõlblise ja moraalse elu juured ära määndab ja teda majandusliselt nõrgaks teeb, et meie elu selle läbi seda rohkem kannatab. Ma ei taha seda mitte salata, et walitsusel mitte kerge asi ei ole, iseäranis meie päewil, kus majandusliseltki kõik nii paremale ja pahemale poole kaldub, jälle õigetesse rööbastesse tagasi minna. Minu arwamine on aga, et walitsus Riigikogule palju enam wõimalust peaks andma oma poliitiliste sihtide, oma süsteemi üle läbi rääkida ja arutada, ja kui walitsus meile mitte enne seda wõimalust ei anna, siis peame selle seaduse wastu wõtmisega vähemalt seda enestele kindlustama.

Rkl. A. Liiberg (is.): Austatud Riigikogu liikmed! Kogu riigi eelarwe-summa peremees on rahwas. Meie, kui riigi- ja rahwaesitajad, oleme kohustatud nende summade kulutamise üle walwama; seal juures neid wäljaminekuid kärpima, mis mitte produktiivsed ega asjakohased ei ole, teiselt poolt aga suurendama neid summe, mis elutarwidusele wastawad. Nüüd on aga niisugune seisukord, et selle seadusega, nõnda ütelda sanktsioneeritakse walitsuse lohakust eelarwe kokkuseadmisel. Minewal aastal 1. oktoobril pidi eelarwe sisse antud olema, kuid walitsuse poolt ei saanud see walmis, nüüd antakse uus tähtaeg 1. maiks. Oletame, et 1. maini eelarwet mitte walmis ei saa, võib olla ehk antakse siis kolmas tähtaeg, ja võib olla seega wõimalus kuni 1. oktoobrini seda eelarwet kokku seada, s. o. üks aasta hiljem kui õigus. Minewaaastast eelarwet ei ole veel tänapäewani wastu wõetud.

Kui esiteks arutasime rahaasjanduse komisjonis, kuidas üleüldse tööle asuda, siis toonitati kõige esiteks: enne kui uut eelarwet läbi waadata, tuleks selle kõrwale wana seada, ja kui uus eelarwe on wanaga wõrreldud, võib juba ülewaate saada, mis-sugused kulud olid minewal aastal ja mis-sugused on tänawu aasta; siis võib summast kärpida ehk suurendada. Ei olnud wõi-

malik seda teed käia sellepärast, et minewaaastane eelarwe ei olnud korralikult kokku seatud. Teine asi — minewaaastase eelarwe kohta peaks olema ka juba aruanne, kuidas on tema täidetud, aga seda aruannet ei ole ka mitte.

Rahaministeeriumi esitaja ütles, et wõib saada riigikassa aruannet; muidugi see lubamine oli väga kergelt antud, aga mitte nii kergelt täidetud. Walitsus lubas küll aruannet teha, aga ta ei teinud seda mitte. Koosolekul, kui jälle tuli päewakorrale küsimus, kas on minewaaastase eelarwe kohta juba aruanne walmis, tuli nii välja, et see töö ei olnud kerge teha ja seda lubati kuu aja pärast teha; nüüd läheme edasi selle asjaga, ootame weel, ei ole jällegi seda aruannet ja wiimaks tuleb välja, et nagu ei saakski seda näha, sest minewaaastase eelarwe täitmise aruande kohta antakse ka niisugune tähtaeg, et ta tuleks arutusele wast ühes uue eelarwega. Nii et see töö, mis oleks pidanud saama enne tehtud, ei ole walmis ja sellega kuhjatakse meile pool rohkem tööd kokku teatud ajapunkti peale. Nii et siis sellega, kui oleks 1. maini oodata, kunas see eelarwe sisse antakse, oleks lihtsalt sanktsioneeritud walitsuse wiiwitus eelarwe kokkuseadmises ja walitsusel oleks moraalne õigus seda teha, mida isegi Riigikogu on õigeks tunnistanud, s. o. et „eelarwet ei olnud wõimalik enne teha ja Riigikogu annab meile pikendust kunni 1. maini“.

Esiteks nõutakse eelarwet 1-aprilliks, kuid hra rahaministril peab nii kiire olema, et 1. aprilliks ei saa walmis. Kes aga kindlustab meile seda, et eelarwe 1. maiks walmis saab? Wõib olla läheb jällegi tähtaeg mööda. Ma ütlen, et rahwaesitusel on õigus juhtida raha, mis rahwa oma on, sinna, kus tema asjakohaselt peab olema. Meid tahetakse kohe esimese eelarwe töö juures õpetada nii, et mitte meie ei juhi seda, kuhu raha läheb, waid walitsus juhib seda, isegi kärpides Riigikogu liikmete palka 9.000 pealt, mis detsembri kuus makseti, 7.000 peale. Ja see kõik loetakse väga õigeks, et walitsus wõib rahwa rahaga talitada nii, nagu ta ise arwab, kuna aga Riigikogu, kes on rahwaesitaja, ei saa mitte korralikult neid rahasumme juhtida. Nii siis üleüldse — meie rühma seisukohast ei ole see kuidagi wastuwõetaw, et sanktsioneeritakse walitsuse poolt tehtud lohakust ja antakse temale üks nii kauge termin eelarwe kokkuseadmises, mida meie kuidagi ei wõi ära oodata, sest wõib olla, ei anna walitsus sel uuel terminil ka eelarwet sisse. Minu arwates, kui

üleüldse tähtaega määrata — õigus oleks nii, et üleüldse mitte tähtaega määrata, sest on seadus olemas, ja tuleb wastutusele wõtta neid, kes seda seadust mitte pole täitnud, nii et nad teine kord täidawad — siis tuldaegu reaalsele oludele wastu ja määratagu üks lühikene tähtaeg, nii et warsti näha saaks, kas üleüldse eelarwet sisse antakse wõi ei. Sellel oleks ka see tähtsus, et siis saaks õigel ajal riigi wäljamirekuid juhtida, saaks neid reguleerida, saaks neid korraldada. Kui meie eelarwe hilja saame, siis tagant järele ei saa midagi enam korraldada; raha on läinud, tagasi wõtta enam ei saa, meie eelarwe töö on null, meie ei ole mitte midagi eelarwes saanud parandada, ei saanud oma mõju awaldada. Nii siis, niisuguse kauge tähtaega määramine, kui juba 1-ne oktoober minewal aastal määratud aeg oli, ei ole meie rühma seisukohalt mitte õige. Edasi, sellesama tõttu peaks ka lühendama seda aega, millal wõib seaduse põhjal walitsus kulutada teatawaid riigi summe — järgmine § ei ole meile wastu wõetaw, termin on liig kaugel. Siis järgmine § sisaldab niisugust nähtust, et lubatakse selle seadusega walitsusel kulutada summe, nimelt iga kuu nii palju, kui $\frac{1}{12}$ wälja teeb selle aasta eelarwest.

Nii et meie täna juba kirjutame alla weksli, kui selle seaduse wastu wõtame, ja lubame walitsusel kulutada peale eelarwe sisseandmist summe, mida meie sugugi ei tunne, kui suured need summad wõiwad olla, lubame siis niisuguseid summe, mida meie endale ette ei kujuta, kas ta on miljon, wõi on ta 25 ehk 200 miljoni.

Selles § 3 lubame meie neid tundmatuid summe, sest siin on öeldud: „walitsusel on õigus kulutada iga kuu kohta proportsionaalselt langew osa Riigikogule kinnitamiseks ettepanud eelarwe summadest“. Kui suur see proportsionaalne osa on, mida meie seadust wastuwõttes lubame kulutada, seda meie ei tunne.

Kokkuwõttes konstateerin seda, et selle seadusega ei austata mitte seadust, mis on maksew mitte ainult tänawuse aasta kohta, waid mis on maksew ülepea kõikide eelarwe terminite kohta, s. o., et iga aasta peab 1-eks oktoobriks sisse antud olema eelarwe järgmise aasta kohta. Teine asi, meie lubame walitsusele kulutada summe, mida meie ise ülepea ette ei määra, meie ei saa seda otstarbet kätte, et oleks raha meie reguleerida ja juhtida — riigi raha, riigi eelarwe, waid tema on tegelikult juhtida walitsusel. Meile lubatakse aastalõpul aruanne ja sedagi, nii kui ma juba

ütlesin, ei ole minewa aasta kohta faktiliselt antud, nii et üleüldse ei ole võimalik kontroleerida, kas on seda raha nii kulutatud, kui ta eelarwes on ette nähtud. Üleüldiselt kokku võttes võin tähendada, et meie rühm asub sel seisukohal, et ta seda eelnõu, nagu ta siin ette pandud, ei toeta.

Rkl. J. Laidoner (põl.-k.): Austatud rahvasaadikud! Praegune seaduseelnõu sai vastu võetud ja tarvilikuks tunnistatud rahaasjanduse komisjoni poolt tema suures enamuses. Seaduse aruandja juba tähendas selle seaduse tähtsuse peale, mis on peaaegjalikult see, et reguleerida praegust seisukorda, mis riigis on. Riik on juba üle aasta elanud absoluut ilma mingisuguse eelarweta. Põllumeeste rühm toonitab, et niisugune seisukoht seaduslikus riigis on absoluutselt võimatu. Põllumeeste rühma esitajate kõigetungiwam soov oli ka rahaasjanduse komisjonis, et niisugune seadus saaks välja töötatud, mis aitaks kõige vähemalt tänawu aasta õigel ajal eelarwet läbi waadata ja kinnitada, et riik mitte ei elaks niisuguses kurvas majanduslikes seisukorras, nagu minewal aastal. Ainult selle seaduse motiivid, nagu neid ette kandis seaduse aruandja, on Põllumeeste rühmal teised. Peapõhjus, et meil praegu kurb seisukord on meie eelarwega ja riigimajanduse arwepidamisega, seisab selles, et minewal aastal, ei walitsus, ega ka Asutaw Kogu ei jõudnud, sel ehk teisel põhjusel, seda seadust täita, mis olemas oli, et eelarwet õigel ajal sisse anda. Peab tunnistama, et Asutaw Kogu ka nii wäga kindlasti seda ei nõudnudki. Igatahes tema ei esinenud selles suhtes mitte arupärimisega walitsusele ega awaldanud temale umbusaldust. Nõnda jäi siis tänawuse aasta eelarwe sisse andmata.

Praegune walitsus on ametisse kutsutud Riigikogu poolt 25. jaanuaril ja selleks ajaks pidi eelarwe sisse antud olema, kolm kuud tagasi. Seda ei sündinud ja meie ei loe võimalikuks wastutust Riigikogu peale wõtta selle eest, et minewal aastal tahes ehk tahtmata suur wiga on tehtud. Ka ei ole õigust wastutust selle eest panna praeguse walitsuse peale. Praegusel walitsusel ei ole mingisugust tähtpäewa, mis ajaks peab eelarwe sisse antud saama. Seda nõuda, et 1. oktoobriks m. a. sisse antud peaks olema, kuna walitsus alles jaanuari kuus ametisse astus, on iseenesest mõista absurd. Sellepärast tõusis küsimus, et seadusandlisel teel määrata uus tähtaeg, milleks eelarwe tänawuse aasta kohta peab saama sisse antud. Mis puutub tähtaja kindlaksmääramisse, siis oli alguses raha-

asjanduse komisjon oma suures enamuses selle poolt, et tähtaega määrata 1. aprilliks. Kui aga rahaministeeriumi esitaja seletas, et palju eeltöid weel tegemata, siis tuli rahaasjanduse komisjon oma enamuses otsusele tähtaega määrata 1. maiks, toonitades, et siis ka eelarwe kindlasti sisse antud peab saama. Need olid põhjused, miks tähtaeg 1. maini sai määratud. Peale selle rõhutasime meie, et eelarwe selleks ajaks sisse antakse, et meie seda weel kewadisel istungjärgul läbi waadata võime. Need olid motiivid selle seaduse wastuwõtmiseks Põllumeeste rühmal.

Rkl. K. Wirma (sd.). R. e. J. Laidoner toonitas siin, et need motiivid, mille põhjal Põllumeeste rühm seda seaduseelnõu toetas siin ja komisjonis, et need olla teistsugused ja et need seista niisugusel alusel, missugusel pole seisnud ei Asutaw Kogu ei ka mingisugune rühm. Minul neid sõnu siin kuulates tulewad meele need esinemised, mis Asutawas Kogus minewal aastal, ligikaudu samal ajal, minewaaastase eelarwe arutamise ajal tekkisid. Asutawal Kogul oli võimalus walitsusele juhtnõore anda ja need juhtnõõrid olid ligikaudu sama tugewad, kui praegune seaduseelnõu, mis arutusel on. Mul tuleb selle juures meele, et nende arutamisel ministrite laud kahjuks, sama tühi oli, kui praegu eelarwe suhtes. Just selle rahaasjanduse küsimuse lahendamise juures seletas rahaminister komisjonis, et rahaministeerium eelarwega õige ruttu hakkama saaks, kuid üksikud walitsusasutused ei suuda seda materjaali, mis eelnõu kokkuseadmiseks tarwis, kokku seada ja sellega rippuwat see küsimus walitsusest ära, mitte aga rahaministeeriumist. Ma arwan, et niisuguse tähtsa küsimuse juures tarwiline oleks olnud walitsuse sõna, kes neid wäiksemaid asutusi oleks wõinud sundida materjaali õigel ajal sisse andma. Ma tahaks loota, et tänawu aastal walitsus paremaid tagajärgi selles suhtes saawutab ja wähest sellesama seaduseelnõu arutamise juures meile oma seisukoha awaldab ja neid küsimusi käsitab, mis selle küsimuse juures esile tulewad.

Kom. aruandja: Käesolew seadus ei taha olla tulewate aegade seadus, waid tema ülesandeks on ainult ära määrata tänawuaastase riigi-eelarwe sisseandmise tähtaega ja eelarwe summade tarwitamist kunni eelarwe kinnitamiseni. Üleüldine eelarwe seadus on weel välja töötamata.

Tahaks lühidalt Riigikogu liikme hra A. Liiberg'i seletuse juures peatada. Hra Liiberg'i teades olewat seaduses tähtaeg, et

riigi eelarwe peab esitatud olema eesolewa aasta 1. oktoobriks. Hra Liiberg eksib. On õigus, et tsaariajal pidi tsaariwalitsus riigiwolikogule ja nõukogule riigi eelarwe 1. oktoobriks ette panema. Kuid minu arwates ei ole see tsaariaegne seadus meil mitte maksew. Imelik on, et seda seadust ajab püsti rühma esitaja, kes muidu mitte midagi tsaariaja pärandusest tunnistada ei taha. Ei ole aga alust selle seaduse tunnistamiseks juba sellepärast, et nii Asutaw Kogu, kui ka walitsus teda kunagi ei ole arwesse wõtnud. Asutaw Kogu tegi otsuseks omal ajal, et walitsus peab wälja töötama seaduse eelarwe kokkuseadmise ja täitmise kohta. Selle otsuse motiivideks oli see, et seadused, mis Wene ajal eelarwe kohta olid, meie kohta täiel määral makswad ei ole, iseäranis aga seadused, mis walitsuse ja riigiwolikogu wahekorra eelarwe suhtes ära määrasid. Sellepärast on minu arwates ülearune meele tuletada wana seadust, millest meil ükski riigiasutus kinni pidanud ei ole. Ma pean siin kohal meele tuletama, et hra Liiberg rahaasjanduse komisjonis ise käesolewa seaduseelnõu poolt hääletas. Mina ei leia mitte, et peale selle järjekindel oleks rääkida siit kõnetoolilt, et käesolew seaduseelnõu ainult lohakust kaitseb. Mina ise olen ka 1. mai tähtaja wastu, leian, et 1. mai liiaks pikk tähtaeg on. Kuid tähtaja üle ei maksaks tänasel koosolekul, kus seaduseelnõu 1 lugemisel on, pike-malt waielda. Tähtaja — küsimust on kohasem arutada teisel lugemisel, kuid olles ise tähtaja wastu toetan seda seadust, sest ta on tarwilik, et lohakusele lõppu teha. See on kõik, mis ma tähendada tahtsin. Teen ettepaneku seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: Kuna hra A. Oinas mitte ei ole tähendanud, kas ta komisjoni aruandjana wõi Riigikogu liikmena rääkis, siis pean ma hra A. Liiberg'ile sõna andma.

Rkl. A. Liiberg (is.): Minu eelkõneleja, hra A. Oinas, toonitas, et olla väga imelik minu poolt nõuda, et peaks olema üks tähtaeg, millal oleks selle aasta eelarwe sisse antud. Mina ütlesin 1. oktoober ja see oleks väga wastuwõetaw tähtaeg, ükskõik kas on ta maksmas olnud tsaari ajal ehk enne seda.

Teiseks on hra A. Oinas toonitanud, et mina olewat hääletanud 1. aprilli poolt. Igatahes hääletan ma ennem 1. aprilli, kui 1. mai poolt. Kui see seadus tuleb teisele lugemisele, siis wõime kindla termini ette panna ja saame igatahes nõudma, et eel-

arwe warem saab sisse antud. Need terminid ei kõlba kuhugile. Et selle aasta eelarwe peaks 1. oktoobriks sisse antama, seda ma ei ole ütelnud, näitasin ainult, et ta oleks pidanud selleks ajaks sisse antud olema, aga teda ei ole sisse antud. Peaks teda wõimalikult ruttu sisse antama, et saaks weel läbi waadata neid summe, mis weel kulutamata, et saaks reguleerida seda osa eelarwest, mis ei ole realiseeritud.

Mina ei ole mitte absoluutselt 1. aprilli poolt hääletanud, et see oleks see ideaalne termin, waid et termin peaks rutulisem olema.

Kom. aruandja: Mina tähendasin juba, et eelarwe esitamise tähtaja küsimus tuleb 11 lugemisel lähemale arutamisele, siis wõib tähtaega kas 1. märtsiks, wõi kas koguni järgmise päewa kell 12 määrata. Lõpuks tahan tähendada, et tuleks wõimalikult weel sel aastal wälja anda seadus eelarwe kokkuseadmise, Riigikogule esitamise ja eelarwe summade tarwitamise korra kohta. Arwan, et 1. oktoober on ehk praegustes tingimistes liiaks warajane tähtaeg. Kuid see on tulewiku asi. Loodame igatahes, et tulewal aastal Riigikogul ei tule enam eelarwet nii hilja arutada, nagu tänawu aasta. Kordan oma ettepanekut, seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: Teisi ettepanekuid ei ole. Sõna on palunud hääletamise motiivide kohta r. e. J. Allikso. Kas teie selle ettepaneku hääletamise kohta sõna tahate?

Rkl. J. Allikso (kom.). Ei, ma soowin sõna ettepaneku kohta.

Juhataja O. Strandman: Olge head!

Rkl. J. Allikso (kom.). Ära nähes, et praegune käesolew walitsus on puhastwerd kodanline walitsus, kellel kõigelaismate tööliste rühmade kõigewähemgi usaldus puudub ja silmas pidades, et käesolew seaduseelnõu sisaldab selle walitsuse tarwitada olewat eelarwet, kellel puudub kõigelaismate tööliste rühmade usaldus, hääletab Kommunistline Tööliste Partei selle seaduseelnõu wastu. (Wahelhüüded).

Juhataja O. Strandman: Palun rahu! Ma panen küsimuse hääletamisele.

(6 hääle wastuseisemisel, teiste pooltolekul, otsustatakse seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta).

7. S.-d. rühma arupärimine. Juhataja O. Strandman: Järgmine päewakorra punkt on E. Sd. T. P. Riigikogu rühma arupärimine põllutöoministeeriumi korralduste kohta Saaremaal Karki mõisast planeeritud kruntide mitteväljaandmise asjus. Riigikogul tuleb kõige pealt selle arupärimise arutamise korra kohta sõna võtta; kas tuleb see arupärimine otsekohe arutusele võtta, või komisjoni anda?

Rkl. A. Jõeäär (sd.). Teen ettepaneku selle arupärimise sisulisele arutamisele asuda.

Juhataja O. Strandman: Teisi ettepanekuid ei ole. Sellega on siis otsustatud seda arupärimist sisuliselt arutada.

Rkl. A. Jõeäär (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Planeeritud maade väljaandmise küsimus on praegu üks teravamatest küsimustest, mis laialiste hulka seas ärwust sünnitab. See on ka täiesti arusaadaw, sest niisugust suurt reformi, nagu seda on meie maareform, on täiesti võimata niiviisi läbi wiia, et kõik kihid sellega rahuldatud saaks. Sellepärast on ka arusaadaw, miks selle maareformi wastu nii paremalt, kui pahemalt poolt wõideldakse. Kuid just sellepärast peaks selle reformi teostamisel püütama neid seadusi, mille järele teda teostada tuleb, võimalikult õiglaselt täita, et selle reformi wastastel temale pealetungimisel vähem wõiduwoimalust oleks. Kahjuks ei wõi mitte ütelda, et selles asjas igal juhtumisel oleks õiglaselt talitatud. Senni on peaauglikult rohkesti kaebatud meie wallanõukogude tegewuse kohta maasaajate nimekirjade kokkuseadmisel, et nemad seal ühe kui teise huwi erapooletult ei ole kaitse nud; kuid wallanõukogude otsused ei ole mitte lõpulikud, waid nende peale wõib kaebada maakonnawalitsusele, ning wiimane, kõigeülem aste sellel alal on põllutöoministeerium, see asutus, kes ise selle maareformi õige kokkuseadja ja väljaandja oli, ja kellele need seadused wäga hästi teada on. Käesolewal juhtumisel on tegemist just selle meie kõrgema asutuse, meie põllutöoministeeriumi korraldusega, ja nüüd tuleb konstateerida seda fakti, et alamüksus, wallanõukogu, igatahes õiglasemalt talitas, kui ülemaste, põllutöoministeerium. Etteloetud arupärimisest on teil teada, et Torgu wallanõukogus, Saaremaal, riigimaadeülem põllutöoministeeriumi korraldusel nõudis, et Karki mõisas pidid välja andmata jääma 6 üksust mõisa endise omaniku wäljawalikul. Nüüd oleks

waja esiteks wormiliselt waadata, kas meie maareformi teostamise määrused annawad wõimaluse üleüldse niisugust korraldust teha ning kas on see seadusega kokkukõlas; ja kui seda asja wormilisest küljest waadata, siis peab igatahes otsusele tulema, et maaseadus põllutöoministeeriumile seda wõimalust mitte ei anna, niisama ka maareformi teostamise määrused.

Maaseaduse § 15 järele antakse riiklisest maatagawarast 1) põllumajapidajatele põliseks tarwitamiseks, sellekohase eriseaduse järele, wäikemaapidamistena; 2) hariduslistele, omawalitsuslistele, ühistegeliste, kaubanduslistele ja tööstuslistele asutustele pikaajaliseks tarwitamiseks, kui ka artellidele ühisharimiseks; 3) rendile lühikeseks ajaks üksikutele isikutele. Selle maaseaduse teostamise määrukses on ette nähtud, et põllutöoministeerium wõib enne planeerimist neid riigimaid, mis mitte rendile pole antud, mitmet wiisi kasutada, wõib neid maaharijatele osade kaupa välja rentida nii hästi üksikutele isikutele, kui ka asutustele, nii et enne planeerimist on põllutöoministeeriumil wõimalus neid ka endistele omanikkudele, suurmaapidajatele tarwitada anda, kuid niipea, kui need maad on planeeritud, siis seda wõimalust põllutöoministeeriumil enam ei ole. Maade väljaandmise worm on ette nähtud meie maaseaduse § 65 ja järgmistes; siin on otsekohe öeldud, et riigimaade planeerimisel eraldatakse põllutöoministeeriumi poolt era-, riigi-, ja omawalitsuse asutustele ja teisteks eriotstarbeteks määratud maaüksused, kuna kõik teised maaüksused põllutöoministeeriumi poolt esialgul rendile antakse kuueks aastaks, kuna peale selle rentnikul õigus on maad edasi pidada põlise pärandusena. Seega siis ei ole pärast maade planeerimist ministeeriumil õigus korraldust teha, et maa saaks endistele omanikkudele tarwitada antud. Wormilisest küljest ei ole põllutöoministeeriumil seda õigust, ehk olgu siis, kui endine omanik mõisasiidamast teatud tükki mõneks tööstusliseks ettewõtteks tarwitada tahab.

Asja sisulise külje peale waadates pean tähendama, et põllutöoministeeriumil mitte teadmata ei peaks olema, et Saaremaal on maata inimesi ja maasoowijaid palju enam, kui maad suudetakse anda. Seal on maasoowijaid nii palju, et selle peale waatamata, et talud 15—20 tiinulisteks krunditud ja esialgul mõne talu peale 3—4 rentnikku määratud, siiski enam kui pooled maasoowijatest rahuldamata jääwad ja üks osa nendest koguni mannermaa mõisatest maad peawad saama. Peaks

teada olema see meeoleolu, see igatsus, millega inimesed maad ootawad ja et nad ei suuda ülepea aru saada, miks nad nii kaua ootama peawad, mispärast maareformi teostamisega nii kaua wiivitatakse. Neile on see otse eluküsimus. Pidi ju kõik õige lihtsalt käima. Kui siis inimestele seletati, et ühel wõi teisel põhjusel ei ole wõimalik maaajagamist kiires korras läbi wiia, lootsid inimesed edasi, aga kui juba maamõttjad kohale tulid, olid inimesed kindlas arwamises, et nüüd ometi aeg on kätte jõudnud, kus wallanõukogu poolt määratud maatükid neile kätte antakse. Kujutage omale nüüd ette nende inimeste petetud lootust, kui neile oodatud maalapikese asemel ette loetakse põllutööministeeriumi telegramm wallanõukogu koosolekul, et 11 maaüksusest peab kuus, s. o. enam kui pool, tagasi andma. Kui see teatawaks sai, tegi wallanõukogu ühel häälel otsuseks sarnase teguwiisi vastu kõigewaljemat protesti awaldada.

Walimiste ajal oli Torgu wald Saaremaal üks neist waldadest, kus kodanlistele erakondadele kõigerohkem hääli anti. Usun, Kristlik Rahwaerakond sai seal wist kõigerohkem hääli. Wallanõukogus on kõik ilmawaated esitatud, seal ei ole mitte üksinda maatamehed, waid niisama ka taluperemehed. Protesti awaldamise puhul ei leitud mitte wõimaliku olewat nimekirja kokkuseadmisele asuda, sest üles antud oli maatahtjaid 21 perekonda, nendest enam jagu sõdurid, kellest üks osa nüüd oleks pidanud ilma maata jääma. Wallanõukogus selgus siin juures, et kui nii tähtis küsimus otsustamisel on, siis ei tunta klassiwahesid, waid talitatakse ainult õiglustunde järele. Seadust peaks nii teostatama, et see õiglane oleks. Loodan, et ka Riigikogu liikmed sellel arwamisel on ja Sots.-dem. rühma poolt ettepanek arupärimise poolt hääletawad. Teen ettepaneku arupärimist vastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud arupärimist vastu wõtta.

Kas soowitakse tema ettelugemist? Ei soowita. Muid ettepanekuid ei ole tehtud, siis panen selle ettepaneku hääletamisele.

(Suure häälteenamusega ühe hääle vastuolekul ja suure hulga erapooletuks-jäämisel wõetakse ettepanek vastu). On kirjalik ettepanek tehtud walitsusele wastamiseks seitsmepäewane tähtaeg määrata. Kas soowitakse selle ettepaneku kohta sõna wõtta? Sõnasoowijaid ei ole. Panen selle ettepaneku hääletamisele.

(Hääletamisel saab ettepanek 25 häält poolt ja 26 vastu ning on sellega tagasi lükatud). Palun sekretääri terwitustelegramme ette kanda.

8. Terwitus Sekretäär (loeb): Briti **Ingl. Alamkoja poolt.** Konsulaat, Tallinn, 18. webruaril 1921. a. Hra President, Krahw Earl Curzon of

Keldestoni palwel olen kohustatud Teie Eksellentsile järgmist eilasepäewa sõnumit teatama:

„Alamkoja Speakeril oli au täna Kojale Teie terwitussõnumit ette kanda, ning Koda palus teda teie Kogule edasi anda nende põhimõtete kõrget hindamist, mis iganes Eesti rahwast on juhtinud“.

Tarwitan juhust, hra President, et Teile, Eksell., uuesti oma kõigekõrgema lugupidamise tunnistust kinnitada. Peter Leslie, Kuninglik Briti Konsul.

Monsieur O. Strandman Eesti Parlamendi Esimees. Tallinn.

(Kauakestwad kiiduawaldused).

Juhataja O. Strandman: Palun Riigikogu järgmist koosoleku aega kindlaks määrata. (Hüüded kohtadelt: Juhatus hooleks jätta). Teistsugust ettepanekut ei ole, sellega on juhatus hooleks jätetud järgmist koosoleku aega määrata. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 7.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Sekretäär A. Tupits.

Faint, illegible text in the upper left quadrant of the page.

Faint, illegible text in the middle left quadrant of the page.

Faint, illegible text in the lower left quadrant of the page.

Faint, illegible text in the upper right quadrant of the page.

Faint, illegible text in the middle right quadrant of the page.

Faint, illegible text in the lower right quadrant of the page.

Faint, illegible text centered at the bottom of the page.

Faint, illegible text in the bottom left corner.

Faint, illegible text in the bottom left corner.